

א. בבא בתרא כב ע"ב

מתני': מרחיקין את הסולם מן השוכך ארבע אמות כדי שלא תקפוץ הנמייה ואת הכותל מן המזחילה ד' אמות כדי שיהא זוקף את הסולם: **גמ':** לימא מתניתין דלא כר' יוסי, דאי ר"י הא אמר זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו? אפילו תימא ר' יוסי, הא אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא הוה אמר **מודי רבי יוסי בגירי דידיה**, ה"נ זמנין דבהדי דמנח ליה יתבא בחרור וקפצה. והא גרמא הוא! א"ר טובי בר מתנה **זאת אומרת גרמא בניזקין אסור**.

ב. רמב"ם הלכות שכנים פרק י הלכה ה

מי שבא לעשות משרה של פשתן בצד ירק של חברו שהרי מי המשרה נבלעין בארץ והולכין ומפסידין את הירק... וכל אלו וכיוצא בהן אין צריך להרחיק בכדי שלא יזיק, ועל הניזק להרחיק את עצמו אם ירצה עד שלא יגיע לו הנזק, שזה בתוך שלו הוא עושה והנזק בא לחבירו מאליו. במה דברים אמורים שאינו מרחיק? כשהיה הנזק בא מאליו אחר שיפסקו מעשיו של מזיק. אבל **אם היו מעשיו של זה שעושה ברשותו מזיקין את חברו בשעת עשייתו הרי זה כמי שמזיק בידו**. הא למה זה דומה? למי שעומד ברשותו ויורה חצים לחצר חברו ואמר "ברשותי אני עושה" שמונעין אותו...

"גירי דיליה" כמושג יותר רחב

ג. שו"ת אחיעזר חלק ג סימן ס

והנה בעיקר הדבר שמבארים בהירחון אופן הדלקת האלקטרי שבטרם הכנסו לתוך הזכוכית הפסק יש בו וכו' וכשמסבב את הגלגל נעשה צפוי קצר זה מעין גשר שהזרם עובר עליו, ולפי"ז יש לדון דבסבובו להכפתור שבתוך המעריך אינו אלא גרמא בעלמא, ודמי להא דא"ר בסנהדרין ע"ז ע"ב זרק חץ ותריס בידו ובא אחר ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור דבעידנא דשדי בי' מיפסק פסקי' גירי', הרי קמן דהמסלק את התריס המעכב את החץ שלא יגש אליו אף על גב דבסלוקו זה מכשיר הוא את החץ שיהרוג או יזיק מ"מ **אין להמסלק הזה דין מזיק בידים ורק גרמא עלמא, וה"נ לענין שבת הוי גרמא. זהו תו"ד...**

אולם גם באופן זה נראה למאי דמבאר בש"ס בסנהדרין שם דף ע"ז/ה **האי מאן דכפתי' לחברי' ואשקיל עלי' בידקא דמיא גירי דידי'** **נינהו ומיחייב**, ובחי' הרמ"ה שם כתב ואי קשיא לך מכדי הכא לאו בדאזלי מכחו עסקינן אלא כגון שהי' דבר מפסיק בין המים ובינו ונטלו ונמצאו המים באין עליו מאליהן, ואמאי מחייב? הא לאו כחו הוא!... **הכא דכי סלקי' לעפרא דמפסיק בין מיא לדידי', מיא הוי נגעני בההוא עפרא גופי', כי סלקי' לעפר גירי דידי' הוא עכ"ל**.

הרי מבאר מדברי הרמ"ה דאם היה החץ סמוך ממש להתריס אם הסיר התריס זהו גירי דילי' והי' חייב ע"ז כמו בבידקא דמיא, וה"נ אם הסיר הגשר וזרם האלקטרי עובר מיד הרי הוא כמו בידקא דמיא, דמתחברים הזרמים כמו המים. ונראה דזה הוי ככח ראשון.

ד. ר' ישראל רוזן, תחומין 23 עמ' 279 הערה ב'

פשיטא שאם אדם מתחיל בידיו תהליך רציף ה'מתגלגל' בשרשרת של פעולות הכרחיות הנובעות זו מזו, ולבסוף מתרחשת תוצאה (רציחה, ניזקין או מלאכת שבת), זו נחשבת למעשה ידיו וחייב עליה. אלמלא הנחה זו, יפטר מי שהורג ע"י אקדח (לחיצת הדק - שחרור קפיץ דרוך - שחרור נוקר - פיצוץ מרעום - הדף מפוצץ חומר נפץ - מעוף קליע) או אפ"י ע"י חץ (שחרור מיתר מתוח) שהוא הדוגמא החזו"לית לפעולה על ידי אדם ("גירי דיליה"). לכל היותר יתכן להכניס שרשרת פעולות כזו תחת המושג "כח כוחו" (ר' מכות ח,א), אך לדעתי בתהליך מתוכנן ומובנה זה ממש 'כוחו'.

ה. חזון איש שביעית סימן כה אות לה ד"ה החורש או זורע

החורש או זורע בשבת במכונה המתקנת לכך והאדם לוחץ לחיצה הראשונה ועי"ז מוציא כח חום הגורם לאדים שיבואו ויניעו את הגלגל ותנועת הגלגל ממשכת יצירת האדים וכן חוזר חלילה, **נראה דכל החרישה והזריעה חשיבא גירא דילי' ומעשיו, וכמש"כ הנ"י [ע"י ב"ק שם] באש דכל ההמשך הוא מעשיו אלא שמלאכת הכל נעשה בשעה ראשונה...**

ו. אגלי טל באורים מלאכת זורע אות כדז

ולכאורה יש להעיר מהא דב"ב כ"ה: "מרחיקין את האילן מן הבור כ"ה אמה אם הבור קודם האילן קוצץ ונותן דמים אם היה האילן קודם לא יקוצץ. ר' יוסי אומר אפ"י אם הבור קודמת לאילן לא יקוצץ שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו." ובגרמא מודה ר' יוסי בגירי דיליה. **הנה מה דהשרשים הולכים וגדילים אח"כ לא חשובים גירי דידיה!** אך הרמב"ן בדיני דגרמי נראה מדבריו דבאמת חשוב 'מזיק', אלא דכיון שהנטיעה ברשות היה שאינו מזיק רק לזמן מרובה, שהשרשים מהלכים מתחת לארץ, שוב יכול לומר לומר לו לבעל הבור הרחק עצמך. עי"ש היטב. ולעולם חשוב מעשיו מה שהראשון הולך וגדל:

רעש

ז. **בבא בתרא כב:-כג.**

רב יוסף הוה ליה הנהו תאלי דהוה אתו אומני ויתבי תותייהו, ואתו עורבי אכלי דמא וסלקי אבי תאלי ומפסדי תמרי. אמר להו רב יוסף, "אפיקו לי קורקור מהכא!" א"ל אביי: והא גרמא הוא! א"ל הכי אמר רב טובי בר מתנה: זאת אומרת גרמא בניזקין אסור. והא אחזיק [להו]! הא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אין חזקה לנזקין. ולא איתמר עלה רב מרי אמר בקוטרא, ורב זביד אמר בבית הכסא? אמר ליה הני לדידי דאנינא דעתאי כי קוטרא ובית הכסא דמו לי:

ה. **תוספות בבא בתרא כג ע"א**

כקוטרא ובית הכסא דמו - והא דקאמר "אפיקו קורקור מהכא" משמע דמשום עורבים היה אומר - ודאי אם לא היו עורבים היה סובל אף על גב דאנינא דעתיה. אי נמי העורבים היו אוכלים הדם ופורחים ומקנחים בפירות.

ט. **רמב"ם הלכות שכנים פרק יא הלכה ה**

מי שהחזיק לעשות מלאכת דם או נבילות וכיוצא בהן במקומן ויבואו העורבים וכיוצא בהן בגלל הדם ויאכלו, והרי הן מצריין לחבירו בקולם וצפופם או בדם שברגליהם שהן יושבין על האילנות ומלכלכין פירותיהם, אם היה חבירו קפדן או חולה שצפופה הזה מזיקו או שפירות שלו נפסדין לו בדם חייב לבטל אותה המלאכה או ירחיק עד שלא יבא לו היזק מחמתו, שהיזק זה דומה לריח בית הכסא וכיוצא בו שאין לו חזקה...

י. **לחם משנה הלכות שכנים פרק יא הלכה ה**

קשה קצת בדברי רבינו ז"ל, דכיון דהוא מפרש "לדידי דאנינא דעתאי וכו'" דהיינו מפני שמטנפין הפירות דהיינו כתירוץ בתרא דתוספות ז"ל, מנין לו הא דמצריין בקולם וצפופם? ואי משום דקאמר רב יוסף 'קורקור' דמשמע מפני צעקת הקול קאמר, הא זה לא היה מספיק אלא אנינות הדעת דהיינו [מחמת] טינוף הפירות! וי"ל דאנינות הדעת נמי מיקרי שהוא חולה והצפופה מזיקו. ומפני שאפשר לפרש דברי רב יוסף בתרי פירושי, דהיינו הצפופה או טינוף, לפיכך כתב הפירוש, כדרכו בקצת מקומות, דנראה לו דשניהם אמת לענין הדין, אלא שלשון אנינות הדעת אינו מתיישב לענין צפופה הקול:

יא. **שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סימן יח**

והנה פשוט וברור שאפילו אם ליכא חשש סכנה וחשש חולי דנפילה למשכב אלא שקשה להם לסבול דמצטערין מזה אסור שם לעשן, כי אף רק בגירי דידיה שהוא גרמא ממש, כהא להעמיד סולם פחות מד' אמות משובך, נחשב גירי דידיה שמודה גם ר' יוסי בב"ב סוף דף כ"ב משום דזמנין בהדי דמנח ליה יתבא בחור ותקפוץ הנמיה ויזיק משום דא"ר טובי בר מתנא גרמא בניזקין אסור. וכהנהו אומני שאמר רב יוסף שאסור להם להקיד דם בקרקע שלהם מחמת שעל ידי הדם אתו עורבי אכלי דמא ומפסדי תמרי ומפורש שם דלא היה הפסד ממש אלא לסתם אינשי לא היה שום הפסד דהיו רוחצין התמרים ואכלי להו ורק לרב יוסף שהיה איסטניס לא היה אוכל תמרים כאלו, וגם לא משמע שהיה רב יוסף נחלה מזה אם היה אוכלם, אבל היה לו צער גדול לאוכלם, ומ"מ היה אסור להם להקיד מאיסור מזיק. ועיין ברמב"ם פ"א משכנים ה"ה שכתב דינא דרב יוסף גם במה שהאדם מצטער מקול וצפופה העורבים משום שמפרש שני פירושים בצערא דרב יוסף מפני אנינות דעתיה ותרוייהו אמת לדינא כדאיתא בלח"מ, דלכן אף אם נימא דרב יוסף לא היה אוכלם כלל להפירות כשראה וידע דהיה עליהם דם והיו נפסדין לו הפירות, ולא היה ראייה שבשביל איזה צער בעלמא להיחיד נמי אסור, הרי איכא ראייה ממה שבשביל צער שמיעת הצפופה דודאי הוא רק קפידא בעלמא ואסור...

מעשה דלא נראה לעין

יב. במראה הבזק ה:כד

שאלה

משפחה בקהילתי פנתה אלי בשאלה הבאה:

בננו סובל מאלרגיה אקוטית לבוטנים ולתוצרתם. יש לו רגישות גבוהה במיוחד לאלרגיה זו. אם הוא אוכל או נוגע חלילה בבוטנים או תוצרתם, הוא זקוק לזריקה מיידי (אפיפן) ולהגיע לבית חולים תוך רבע שעה להמשך הטיפול. התגובה ללא הטיפול המיידי עלול רח"ל להסתיים בפיקוח נפש ממש. ידוע לנו על מקרים אחרים שהסתיימו לא עלינו במוות. בגלל זה אנו מבקשים מילדי בית הספר היהודי במונטריאול להמנע מלהביא בוטנים לבית הספר ואף לחייב את הורי שאר התלמידים לבל ישלחו בוטנים ותוצרתם עם ילדיהם לתחום בית הספר. אנו פונים בזה אל הרב בשאלה האם זה הוגן וצודק לתבוע מבית הספר והורי התלמידים את כל הנ"ל? אודה לכם על התייחסותכם ומתן חוות דעתכם ההלכתית.

תשובה

א. אין לעשות מעשה¹ שיפגע במישרין² בחולה או בבעל רגישות רפואית.

ב. אדם חולה או רגיש מבחינה רפואית איננו יכול לדרוש מן הסובבים אותו לשנות את אורח-חיייהם הרגיל והתקין כדי שלא ייפגע בעקיפין, ועל החולה מוטל להיזהר³....

3... ויש להוסיף עוד שמדברי הראשונים על הסוגיה בעניין רב יוסף, משמע שהחולה יכול לעכב רק אם הנזק הוא כזה, שגם בריאים סובלים ממנו קצת, אבל אין מקפידים עליו. אבל נזק שאינו מפריע לבריא כלל, משמע שהחולה אינו יכול לעכב. עיין ברשב"א (כב ע"א ד"ה אמר) ור"ן (שם ד"ה אמר ליה) וב"נימוקי יוסף" (דף יב בדפי הרי"ף) ובריטב"א (שם) שכולם כתבו ביחס לנזקי העורבים "שאין שאר בני אדם מקפידים עליו כל כך". משמע שנזק שאין שאר בני אדם מקפידים עליו כלל, אין לאיסטניס זכות למחות בו. וגם בדוגמה של ריב"ש (מובא בהערה 1 למעלה) הרי זה נזק שמפריע לבני אדם. וכן משמע מן הרמב"ם (פרק יא מהל' שכנים הל' ה) שמדובר בנזק, שמיצר לכל בני האדם, אלא שלחולה הוא מפריע יותר, אבל נזק שאינו מפריע לבריאים כלל, אין זכות לעכב.

היזק ראייה

יג. משנה בבא בתרא ג:ז (נט):
לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין...

יד. בבא מציעא קז.

אסור לו לאדם שיעמוד על שדה חבריו בשעה שעומדת בקמותיה.

טו. שו"ת הלכות קטנות א:רעו

נראה שיש איסור לבקש ולחפש מסתוריו של חבריו. ומה לי לא תלך רכיל לאחרים או לעצמו!

טז. שו"ע חו"מ שעה:ה

ואפילו בראייתו, אם יש בו היזק לחבירו אסור להסתכל בו. לפיכך אסור לאדם לעמוד על שדה חבריו בשעה שעומדת בקמותיה.

יז. סמ"ע שעה:ד

...משום דשם (בסי' קנד) הראיה מצד עצמה אין עושה בהן היזק אלא שגורמת היזק, כגון שחבירו לא יעשה עסקיו בחצר מכח הבושה ממנו, משא"כ שדה בקמותיה (בסי' שעה) דהראיה מצד עצמה שולטת בה וגורמת היזק.

יח. אבן האזל, הלכות שכנים ב:טז

דכיון דכשרואה אותו חבירו בחצר אינו יכול לעשות דבר של צינעא ומשו"ה כיון דמזיקו בזה שאינו יכול להשתמש בגרמתו צריך הוא להרחיק א"ע משום שמונע תשמיש לחבירו... ולפי"ז אם מונע אותו מהשתמש לא דוקא בראייתו אלא בעמידתו גופא במה שעומד בחצרו אז אף שאינו מסתכל בו אם מזיקו בזה נקרא ג"כ מזיק.

יט. קובץ שיטות קמאי בבא בתרא נט ע"ב

ומי שבונה עליה בחצירו ופתח בה חלונות ויש בהן היזק ראייה לחצר חבירו אינו יכול לומר לו "הגבה כותלך", דאף על גב דקיימא לך כרבי יוסי דאמר על הניזק להרחיק את עצמו, הא אמרינן מודה רבי יוסי בגירי [דיליה] והא נמי גירי נינהו וכן הלכתא.

גירי דממונך

כ. בבא קמא ק ע"א

מחיצת הכרם שנפרצה, אומר לו גדור. נפרצה, אומר לו גדור. נתייאש ממנה ולא גדרה, ה"ז קידש וחייב באחריותו.

כא. רמ"א חושן משפט קנה:מד

שני שכנים הדרים ביחד, וביתו של אחד נפרץ, וע"י זה באים גנבים לבית השני, ואמר השני: גדור ביתך או מכרנה לאחרים כי אתה גורם לי היזק [קל], י"א דהדין עמו וצריך לתקן היזקו (ר' ירוחם נתיב ל"א חלק ו' וכ"כ הטור בסי' קנ"ז בשם הרמ"ה), ויש חולקין דלא הוי גירא דיליה (ב"י)...

כב. נתיבות המשפט באורים סימן קנה ס"ק כב

יש אומרים דהדין עמו. עיין ש"ך ס"ק כ"ב שמחלק, דבמחיצת הכרם הוא ברי הזיקא, ע"ש. ותמיה לי, דבהרחקות הניזקין לא תליא כלל בברי הזיקא רק בגירי דיליה, וראיה מסעיף ד' בהג"ה דאם המים יורדין מעט דפטור, וכן מוכח מהרבה מקומות! והעיקר נראה, דמחיצת הכרם חשיב גירי דיליה, דגירי דממונא חשוב כמו גירי דיליה, משא"כ גנבים לא חשיב גירי דיליה.

מידע לא נכונה

כג. בבא מציעא פ:

תנו רבנן, "קב לכתף...". אם איתא דלא מצי ביה, בר דעת הוא, לשדיה! אמר אביי בשחבטו לאלתר. רבא אמר אפילו תימא בשלא חבטו לאלתר, לא צריכא אלא לאגרא יתירא. רב אשי אמר הוא סבור חולשא הוא דנקיט ליה.

כד. משנה תורה, הלכות שכירות ד:ז
הכתף שהוסיף על משאו קב אחד הוזק במשא זה חייב בנזקיו, שאע"פ שהוא בן דעת והרי הוא מרגיש בכובד המשא יעלה על לבו שמא מחמת חוליו הוא זה הכובד.

כה. רמב"ן, בבא בתרא פ:
תמהני, וכי שומר הוא על גופו שישלם לו... ואם תאמר שנוזקי אדם הן, תימא הוא, דהא לאו מכחו אתי ליה נזק ואפי' הטעינו הוא!

כו. ריטב"א, בבא בתרא פ:
וא"ת מ"מ הוא הטעה את עצמו ולמה יהא חייב זה עליו, י"ל מפני שהוא גרם לו הטעות שהיה סבור שאמר לו אמת, וכיון שעל פיו ועל סמך שלו ניזוק הרי זה גיריה כמראה דינר לשלחני ואמר לו שהוא יפה...

כז. פתחי חושן חלק ד (שכירות) - הערות פרק ז - שכירות פועלים הערה (סג)
בריטב"א כתב שסבר שאמר לו אמת, ומשמע שאמר לו שמטעינו כראוי, וא"כ כשלא אמר לו יהא פטור, מיהו נראה דלאו דוקא, אלא כיון ששכרו סתם ה"ז כאילו אמר לו.

כח. רב גדליה רבינוביץ, "אחריות המדען לתוצאות מחקרו", הלכה ורפואה ד

כט. חולין ז ע"ב
כי אתא [ר' פינחס בן יאיר לבי רבי] איתרמי על בההוא פיתחא דהווי קיימין ביה כודנייתא חוורתא, אמר "מלאך המות בביתו של זה ואני אסעוד אצלו!?" שמע רבי נפק לאפיה אמר לי "מזבנינא להו!" אמר ליה "ולפני עור לא תתן מכשול!" "מפקרנא להו!" "מפשת היזקא!" "עקרנא להו!" "איכא צער בעלי חיים!" "קטילנא להו!" "איכא בל תשחית!"

ל. פתחי חושן חלק ו (נזיקין) - הערות פרק ד - דיני מוסר ומזיק בדיבור
בשו"ת באר עשק סימן צד נשאל בראובן שהיה מתיירא מהשופט מחמת שהטעה את השר במכירת חטה, ובא אצל שמעון להתייעץ אתו, ויעץ לו לתת שוחד לשוטר, והשיב ראובן "העושה זה רופא אומן יקרא", וניסה שמעון לשחד השוטר והביאו לבית ראובן, וראובן מסר המעות לשמעון והוא נתנם לשוטר, ולבסוף מסר השוטר שניסו לשחדו ונתנום בבית הסוהר, ומתוך פחד מיסורים הודה שמעון, והשופט קנס שניהם בסך גדול, וטוען ראובן ששמעון הכניסו לעלילה זו בהצעתו לשחד השוטר, וגם במה שהביאו לביתו, וכן במה שהודה בסוף, ושמעון טוען שעשה בשליחות ראובן, ואם לא רצה בכך היה לו לומר שאינו רוצה...
והעלה שמעון פטור מלפצות את ראובן שאינו אלא גרמא, ואפילו אם נאמר שהוא גרמי, הרי נתכוין לטובתו... יש מקום לחייב את שמעון במה שהביא השוטר לבית ראובן דהוי גירי דיליה, וע"כ העלה לפשר בתשלום הקנס, עיין שם, ועי' עוד בשו"ת שתי הלחם סימן ו בדין שליח שנתפס, ובהסכמת החכם צבי שם.